

VI. OD JEZIČNOGA DODIRA DO DODIRNOGA JEZIKOSLOVLJA

Jezičnoautobiografske bilješke

0. Uvodna pripomena

Ovaj (jezično)autobiografski tekst sročio sam potaknut teorijskim postavkama o refleksiji u znanosti⁶⁸ i dodirnome jezikoslovlju. U skladu s tim postavkama, kroz prizmu vlastite »priče«, tj. onoga što se tradicionalno naziva subjektivnim diskurzom, pokušao sam tematizirati određene društvene, povijesne, institucionalne i jezikoslovne pretpostavke vlastite jezične i znanstvene prakse. Budući da bi te pretpostavke bilo teško artikulirati tzv. objektivnom znanstvenom analizom, odlučio sam se za ovakav pristup i autobiografski diskurz.

1. Đurđevac i đurđevački govor

Rođen sam 1966. u sjevernohrvatskome, podravskome gradiću Đurđevcu (oko 7000 stanovnika). Kojih 25 km sjeverozapadno od Đurđevca nalazi se grad Koprivnica, gospodarsko i političko središte Podravine te sjedište Koprivničko-križevačke županije, u koju spada i Đurđevac sa svojom okolicom. Od sredine 16. do kraja 17. stoljeća Đurđevac (njem. Sankt Georgen) je bio najizbočenija utvrda Habsburške Monarhije pre-

---

⁶⁸ Usp. Dressel (2004).

ma Osmanlijskom Carstvu. Đurđevac i okolica nalazili su se u sklopu Vojne krajine sve do 1871. godine, kada je Vojna krajina razvojačena. Čitavo to razdoblje službeni je i zapovjedni jezik bio njemački, dok se hrvatskim služilo domaće, hrvatsko pučanstvo.

Materinski jezik Đurđevčana i Đurđevčica jest samosvojan mjesni govor koji hrvatska dijalektologija ubraja u podravski dijalekt kajkavskoga narječja. Podravski dijalekt razlikuje se od ostalih dijalekata kajkavskoga narječja tzv. zakonom dvaju slogova, što ga je 1907. godine definirao znameniti hrvatski filolog i slavist Franjo Fancev, podrijetlom iz Virja.⁶⁹ Zakon dvaju slogova odnosi se na relaciju između mjesta naglaska i zadnjega odnosno predzadnjega sloga u riječi ili sintagmi: ako je zadnji slog dug, onda je i naglašen; ako je kratak, naglasak pada na predzadnji slog u riječi odnosno sintagmi.⁷⁰ U podravski dijalekt ubrajaju se i govori drugih mjesta đurđevečke Podravine – tako Molvi i Virja na zapadu te Kalinovca, Ferdinandovca i Podravske Sesvete na istoku, da spomenemo samo veća od njih. Ukupno je identificirano više od 20 govora podravskoga dijalekta te, strukturalistički gledano, svaki od njih predstavlja jedinstven jezični sustav. Specifične sličnosti i razlike među tim govorima razlog su činjenice što je dijalekatno područje Podravine prošarano brojnim izoglosama na fonološkoj, morfološkoj⁷¹ i leksičkoj razini.

2. Djetinjstvo

Kao dijete, većinu sam vremena provodio s bakom i djedom, majčnim roditeljima, koji su me čuvali jer su roditelji bili zaposleni. Iako je u Đurđevcu postojao vrtić, nisam ga pohađao, baš kao ni većina mojih vršnjaka. Ako su baka i djed bili kod kuće, pohađanje vrtića bilo je prije iznimka nego pravilo. Stoga nije nikakvo čudo što se moja sjećanja na vrijeme prije polaska u školu odnose prije svega na baku i djeda te susjede s kojima su svakodnevno komunicirali.

---

⁶⁹ Usp. Fancev (1907).

⁷⁰ Usp. Lončarić (1996a).

⁷¹ Detaljan opis morfologije podravskoga dijalekta daje Maresić (2000).

Moj se djed doselio 1963. iz Ferdinandovca u Đurđevac gdje je u četvrti Ledine kupio kuću s okućnicom. Po zanimanju je bio bravar i od njega sam naučio riječi kao što su *šarafšt'uk* (njem. Schraufenstock), *šarafc'i:ger* (njem. Schraufenzieher), *m'antlin* (njem. Mantel), *šl'auf* (njem. Schlauch), *gumil'e:zung* (njem. Gummilösung) i mnoge druge što ih je rabio govoreći o popravcima bicikala i brava. S njime bih svakoga jutra odlazio u trgovinu po kruh i novine tako da sam već kao malo dijete bio u doticaju s novinama.

Baka je bila domaćica, a kako je bolovala od reume, teško se kretala, pa su joj susjede redovito dolazile u posjet. Bio sam nazočan mnogobrojnim razgovorima i slušajući ih, usvojio sam zapravo ferdinantski govor svoje bake. Tako sam govorio *jab'uka* i *s'u:ncę* umjesto *jab'oka* i *s'o:ncę*, kako se kaže u đurđevečkom. Također bih rekao *p'i:jęm v'odu* umjesto *p'i:jęm v'odo* ili pak *z vojn'i:ke* umjesto *z vojn'i:ki*. Od bake sam naučio i riječi poput *je:kl'ati* (njem. häkeln), *jekn'a:dlin* (njem. Häkelnadel), *č'ušpajs* (njem. Zuspeise), *or'o:dlin* (njem. Haarnadel), *štrip'a:nklin* (njem. Strumpfbandel), *r'o:l* (njem. Rohr), *šp'aręt* (njem. Sparherd) i mnoge druge iz područja domaćinstva. U sjećanju mi je ostalo njezino slikovito izražavanje, između ostaloga brojne poslovice i izrazi kao što su *to b'o:dę dok mi v'r:ba z r'i'ti zr'a:stę* u značenju »to će se dogoditi u dalekoj budućnosti ili se uopće neće dogoditi« ili pak *pošpo:tal'a sę s'ova sen'i:ce da 'ima đęb'ę:lo gl'a:vo* sa značenjem »predbacivati nekome nešto što se može predbaciti onome tko predbacuje«.

Susjed Ivan Rubinić, kojega smo zvali *komšija* jer je bio podrijetlom iz zapadne Slavonije, svojski se trudio da me nauči što više psovki. Njegova kćerka Božica Anić i danas me se sjeća kao maloga *kletv'a:ša* (psovača) koji se kao dječčić vrlo kreativno služio naučenim izrazima. Susjeda Vera Tomica nazivala me svojim *liblingom* (njem. *Liebling* 'ljubi-mac'), iako tada nisam znao što ta riječ znači. Često je pripovijedala o svom školovanju na domaćinskoj školi u Beču kamo ju je na izobrazbu 30-ih godina 20. stoljeća bio poslao njezin otac gostioničar.

3. U osnovnoj školi

Kada mi je bilo sedam i pol godina, krenuo sam u prvi razred osnovne škole. U to sam vrijeme već znao čitati i pisati, a kako sam zahvaljujući

radiju, televiziji i novinama bio izložen hrvatskom standardnom jeziku, mogao bih reći da sam u neku ruku već bio dvojezičan odnosno trojezičan – bili su to ferdinantski i đurđevečki govor te hrvatski standard koji sam zapravo aktivno učio tek u školi.

Tada je bilo uobičajeno da se prvašići podvrgnu testu sposobnosti pri čemu se provjeravalo i poznavanje slova. Tom sam prigodom trebao pročitati i slova *č* i *ć* hrvatskoga standardnoga jezika. Glasovi koje ta slova označavaju su palatalne afrikate, a artikulacijski se razlikuju po tome što je kod glasa *č* dodir jezika i nepca relativno uzak, a kod glasa *ć* širok. S druge strane, u kajkavskome narječju postoji samo jedan glas *č*, koji se artikulacijski nalazi u sredini između standardnih *č* i *ć*. Budući da kajkavci teško razlikuju štokavske *č* i *ć*, koriste kolokvijalne nazive za te glasove: tvrdo i meko *č*.⁷² Te sam izraze i ja izgovorio pri provjeri sposobnosti na što mi je ispitivačica gotovo uvrijeđeno uzela prst i pritisnula ga na papir pitajući me: »Je li tvrdo ili meko?« Bilo je to moje prvo neugodno iskustvo sa štokavskim.

U to vrijeme, dakako, nisam mogao znati da je izbor štokavskoga narječja kao osnovice standardnoga jezika bio dio ideologije jezičnopolitičkoga serbokroatizma,⁷³ koja je dokinula tradiciju hrvatske tronařečnosti rezultirajući jezičnom diskriminacijom govornika kajkavskoga i čakavskoga.

U prva četiri razreda osnovne škole nije postojala nikakva mogućnost učenja stranih jezika. U gradiću kakav je bio Đurđevac nije bilo škole stranih jezika, a individualna poduka nije bila uobičajena, osim kada se radilo o instrukcijama za loše učenike. Moje prvo iskustvo sa stranim jezikom dogodilo se kada su nas posjetili djedov brat i njegov sin koji su tada već dugo godina živjeli u Francuskoj. Tom prigodom neprestano sam ih zapitkiavao kako se ovo ili ono kaže na francuskom i marljivo bilježio njihove odgovore, dakako, hrvatskom grafijom.

S nastavom stranog jezika počinjalo se 1970-ih godina tek u petom razredu osnovne škole. U osnovnoj školi u Đurđevcu mogli su se učiti

---

⁷² S velikom se vjerojatnošću može pretpostaviti da su ovi izrazi prijevodni ekvivalenti njemačkih izraza *hart* 'tvrdo' i *weich* 'meko', koji se koriste u južnonjemačkom prostoru za opreke *p – b*, *t – d* i *k – g*.

⁷³ Usp. Aurburger (1999) te sročiteljev prikaz toga djela: Piškorec (2001).

njemački i engleski, pri čemu su dva odjeljenja učila njemački, a druga dva engleski. Sjećam se da sam prije polaska u peti razred proučio u svom atlasu u kojim se sve zemljama govori njemački, a u kojima engleski. Tako sam saznao da se engleski koristi u više zemalja nego njemački i bio sasvim zadovoljan činjenicom što ću učiti engleski. No tada se umiješala Bosiljka Mlakar, kolegica moga oca i nastavnica tjelesnog odgoja, koja je te godine bila razrednica jednom odjeljenju petoga razreda, inzistirajući da ja budem u njezinom odjeljenju. Budući je njezino odjeljenje dopalo učiti njemački, tako sam i ja, stjecajem okolnosti, počeo učiti taj jezik.

U višim razredima osnovne škole njemački je bio tek jedan od školskih predmeta. Od slobodnih aktivnosti pohađao sam matematičku i literarno-novinarsku grupu. Matematičku je grupu sa silnim zanosom vodio nastavnik matematike Nikola Slavica, koji se nesebično angažirao pripremajući me za natjecanja iz matematike. Gledajući iz današnje perspektive, upravo tijekom tih priprema stekao sam osnovna znanja o znanstvenom radu kojim se danas bavim. U literarno-novinarskoj grupi, što ju je vodio nastavnik hrvatskoga jezika Josip Kosnica, učenike se poticalo da pišu i na kajkavskome, a njihovi su radovi objavljivani u školskome časopisu »Sunčanim stazama«. Nekako u to vrijeme počeo sam se ponositi svojim dijalektom, bolje rečeno, idiolektom s elementima đurđevečkoga i ferdinantskoga.

U šestom sam razredu počeo učiti međunarodni planski jezik esperanto. Naime, 1970-ih godina u Đurđevcu je djelovao Esperantski klub »Picok/Koko«, što ga je samoprijegorno vodio Josip Pleadin. Esperanto sam učio s velikom voljom i entuzijazmom. Zbog jednostavnoga gramatičkoga ustroja i ideala neutralne međunarodne komunikacije, relativno sam brzo svladao osnove toga jezika. Nakon nekoliko mjeseci pohađanja tečaja esperanta poslao sam u kineski esperantski časopis »El popola Ĉinio« oglas s molbom da mi se jave zainteresirani za dopisivanje na esperantu (bilo je to predinformatičko razdoblje kada elektronska pošta još nije postojala). Kratko vrijeme nakon objavljivanja oglasa dobio sam nekoliko odgovora i započela je dugogodišnja korespondencija s esperantistima iz Japana, Argentine, Nizozemske i Poljske. Usto sam, zajedno sa svojim prijateljima »istomišljenicima« (esp. *samideanoj*) iz Đurđevca, sudjelovao na mnogim esperantskim manifestacijama u tadašnjoj Jugoslaviji i inozemstvu, usavršavajući se u znanju esperanta. Taj je planski jezik zapravo bio prvi strani jezik na kojem sam mogao relativno lako komunicirati.

4. U srednjoj školi

1981. godine završio sam osnovnu školu i krenuo u srednju – prva dva razreda »pripremnje faze usmjerenog obrazovanja« bila su općeobrazovna, a treći i četvrti činili su takozvanu »završnu fazu usmjerenoga obrazovanja«. U tom prosvjetnom modelu, što su ga osmislili ondašnji republički sekretar za prosvjetu Stipe Šušvar i njegovi suradnici, nije bilo mjesta gimnazijama jer se polazilo od činjenice da svaki maturant mora biti sposoban da nakon završene srednje škole nađe svoje mjesto u »udruženom radu«, kako se u socijalizmu nazivalo tržište rada. Iako dakle nisu postojale gimnazije, oni koji su namjeravali studirati pohađali bi uglavnom informatičko-matematičko usmjerenje (za prirodne i tehničke znanosti), pedagoško (za društvene znanosti) ili pak jezično.

U prva dva razreda srednje škole nastavio sam učiti njemački jezik u sklopu redovite nastave. Individualno je sa mnom radila i profesorica njemačkoga jezika Ljerka Šimunic, koja je svojim didaktičkim iskustvom i angažmanom pridonijela kvalitativnom pomaku u mojem poznavanju njemačkoga, ali i buđenju interesa za njemački jezik i kulturu.

Tijekom toga razdoblja sudjelovao sam u radu u novinarske grupe koja je izdavala školski list »Mrav«, a vodila ju je profesorica hrvatskog jezika Ankica Šabarić. U grupi je bila aktivna i moja vršnjakinja Ivančica Lovašen, s kojom sam se sprijateljio i s kojom sam proveo mnoge sate diskutirajući o jeziku i književnosti, poglavito o tzv. »čistoći« hrvatskoga jezika. Već tada smo Ivančica i ja poznavali i rabili tzv. zabranjene hrvatske riječi koje će se ponovno vratiti u uporabu početkom devedesetih. Inače, profesorica Šabarić davala nam je i u ideološkom i u jezičnom smislu potpunu slobodu pri uređivanju lista, a jednom je čak – zbog tada navodno nepoćudnih sadržaja – morala i na razgovor direktoru škole.

Kako mi je matematika bila omiljeni predmet, a naveliko sam se bavio i mišlju da ću je jednog dana studirati, nakon prva dva razreda srednje škole u Đurđevcu odlučio sam se za matematičko-informatičko usmjerenje u Centru za odgoj i usmjerenoga obrazovanje u Bjelovaru. Težište nastavnoga programa činili su, dakako, matematika, informatika i fizika, ali i engleski kao jezik informatičke struke. Svi su učenici morali učiti engleski – oni koji su prije učili koji drugi jezik (njemački, francuski ili ruski) prestali su učiti te jezike. Tako sam imao šest sati nastave engles-

koga tjedno – po dva sata početnoga i naprednoga engleskoga (zajedno s onima koji su ga već ranije učili) te dva sata engleskoga kao jezika struke. Posebno je motivirajuće na moje zanimanje za engleski djelovao nekonvencionalan didaktički pristup profesorice Vesne Grganić.

Iako se u matematičko-informatičkom usmjerenju njemački nije podučavao kao strani jezik, u tom sam razdoblju individualno radio na znanju njemačkoga – listao bih njemačke časopise za mladež i udžbenike njemačkoga, a nekoliko sam puta bio i tumač galeristima iz Njemačke koji su u Podravini obilazili pučke slikare i otkupljivali njihove slike. S kolegama iz susjednoga pedagoškoga usmjerenja učio sam latinski, no ne posebno intenzivno – većinu romanskoga vokabulara već sam ionako bio usvojio preko esperanta, a gramatika mi se nije činila posebno uzbudljivom. Kod đurđevčke profesorice Ankice Konjarek počeo sam ići na privatne satove francuskoga, no odustao sam nakon nekoliko lekcija jer sam se počeo pripremati za prijemni ispit na fakultetu.

Izbor studija nije mi lako pao jer sam se trebao odlučiti između matematike i stranih jezika. S jedne strane, imao sam solidno predznanje za studij matematike; s druge pak strane, zanimao sam se za strane jezike i književnost. Početkom 1980-ih godina u Đurđevcu je, naime, djelovala Književna sekcija KUD-a »Petar Preradović« koje sam bio aktivni član i u sklopu koje sam pisao tekstove na kajkavskome narječju. U toj sam sekciji došao u kontakt s Đukom Tomerlinom-Picokom, književnikom koji je tih godina počeo objavljivati knjige na đurđevčkom govoru. S njim sam se tijekom vremena prijateljičio, a on mi je malo-pomalo davao svoje tekstove na pretipkavanje, lekturu i uređivanje, s nakanom – kako mi je kasnije priznao – da usavršim svoj đurđevčki govor i da se moj interes usmjeri s matematike prema filologiji. Osim toga, moja prijateljica Ljiljana Plazek-Bogojević, danas profesorica engleskoga i talijanskoga jezika u Gimnaziji Ivana Kranjčeva u Đurđevcu, studirala je u to vrijeme anglistiku i talijanistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i redovito me informirala o svom studiju, što je u meni poticalo želju za studijem stranih jezika. Bio sam svjestan da su mi šanse da položim prijemni na Filozofskom fakultetu bile daleko manje od onih na matematici. Iako moje pasivno znanje vokabulara i gramatike njemačkoga i engleskoga nije bilo tako loše, komunikativna mi je kompetencija u oba jezika, napose engleskome, bila relativno niska. Stoga sam se posebno pribojavao

usmenoga dijela prijemnoga ispita, a sretan je stjecaj okolnosti htio da je taj dio ispita nosio tek nekoliko bodova. Naime, većinu bodova nosile su ocjene iz srednje škole i rezultati pismenoga ispita. Položivši prijemni ispit za njemački i engleski jezik, u ljeto 1985. upisao sam se na Filozofski fakultet u Zagrebu.

Doduše, studij je morao pričekati godinu dana jer su u to vrijeme svi mladići nakon svršene srednje škole morali na služenje vojnoga roka. Mene je dopao Osijek, gdje sam već imao kontakte s tamošnjim esperantistima. Osim toga, intenzivno sam se dopisivao sa svojim prijateljicama i prijateljima tako da sam gotovo svaki dan slao i dobivao barem po jedno pismo. Slučaj je htio da sam posljednje mjesece vojnoga roka proveo u vojnoj knjižnici u Osijeku gdje sam surađivao na reviziji knjižnice i imao mnogo vremena za čitanje.

5. Na fakultetu

U jesen 1986. počeo sam studirati germanistiku i anglistiku. Da je svaki početak težak, osjetio sam na vlastitoj koži. Najveće poteškoće pricinjale su mi jezične vježbe na engleskom i njemačkom jer se radilo o razvijanju aktivne jezične kompetencije. Za razliku od većine mojih kolega i kolegica, ja nisam pohađao niti jezičnu školu niti kakvu školu na njemačkom ili engleskom govornom području. Engleske sam jezične vježbe nekim čudom položio već u ljetnome roku, dok su njemačke morale pričekati do jeseni. Ispit iz njemačkih jezičnih vježbi sastojao se od gramatičkoga testa i pismenoga prepričavanja teksta što bi ga lektorica pročitala naglas. Gramatički sam test položio, ali na prepričavanju sam pao. Lektorica je smatrala da mi je poznavanje gramatike solidno, no da je moje aktivno znanje jezika još uvijek nedostatno za prijelaz u drugu godinu. Stoga mi je predložila da ljeto provedem na kakvom tečaju u Njemačkoj ili pak da pokušam naći kakav posao u turizmu gdje bih aktivno koristio njemački.

Kako nisam imao novaca za boravak u Njemačkoj, pokušao sam s turizmom. Tako sam, bez velikih poteškoća, našao posao turističkoga vodiča u putničkoj agenciji »Kvarner-Express« iz Opatije. Bio sam sta-

cioniran u gradu Krku na istoimenome otoku, odakle sam svakoga dana vodio izlete s germanofonim i anglofonim turistima koristeći pri tom i njemački i engleski. Taj se posao pokazao kao dobrodošla dopuna mojemu studiju – ne samo zato što mi je donio financijsku korist, nego i stoga što je došlo do poboljšanja moje komunikativne kompetencije. Ukupno sam troje ljetne praznike proveo radeći kao vodič »Kvarner-Expressa« na Krku te jedno ljeto kao turistički predstavnik tvrtke »Bemex« u Puli.

Kada je riječ o ustroju studija što sam ih studirao, mogao bi se opisati kao prilično nalik školskome. Razlog tome jest činjenica što su gotovo sva predavanja i seminari bili obvezni, što će reći da nije postojala mogućnost koncipiranja individualnoga ustroja studija s većim brojem fakultativnih predmeta. Osim toga, da bi se moglo upisati u višu godinu studija, trebalo je položiti gotovo sve predmete u ljetnome ili jesenskome roku. Sâm je studij trajao osam semestara, nakon kojih su dolazila još tri semestra tzv. apsolvetskoga staža tijekom kojih su se morali položiti ispiti četvrte godine i napisati diplomski rad. Nakon isteka apsolvetskoga staža studenti bi gubili studentska prava uključujući pravo na smještaj u studentskom domu i pravo na subvencioniranu prehranu. Osim već spomenutih jezičnih vježbi, kojih je cilj bilo stjecanje visoke jezične kompetencije, studij se sastojao od lingvističkih i književnoteorijskih te književnopovijesnih kolegija koji su održavani na stranom jeziku. Studenti nastavnčkoga smjera morali su odslušati i skupinu pedagoško-didaktičkih predmeta kao i metodiku nastave njemačkoga i engleskoga jezika te obaviti odgovarajuću školsku praksu. Ukupno je trebalo položiti više od 40 ispita. Prednost je takve organizacije studija prije svega u stjecanju osnovnih znanja iz pojedinih disciplina koja čine dobar temelj za daljnju samoizobrazbu. S jedne strane, strog ustroj studija glede upisnih formalnosti u više semestre vrlo je ekonomičan i prisiljava studente na kontinuirani rad. S druge pak strane, on je za studente i velik pritisak jer se u isto vrijeme moraju vrlo intenzivno posvetiti učenju najrazličitijih predmeta i to u ograničenim vremenskim razdobljima.

1989. godine, kada sam bio na 4. godini studija, u Zagreb je stigla stipendistica Njemačke službe za akademsku razmjenu (DAAD) Stephanie Streloke, koja je u Njemačkoj studirala anglistiku i slavistiku, a u Zagrebu prikupljala i proučavala materijale za svoj diplomski rad o recepciji Shakespearea u Hrvatskoj. Da bi usavršila svoje znanje hrvatsko-

ga, pohađala je prijevodne vježbe na germanistici, i to upravo u mojoj grupi. Tom prigodom smo se upoznali, a kako smo stanovali u istom studentskom domu, zajedno smo se pripremali za prijevodne vježbe. Ona bi ispravljala moje prijevode na njemački, a ja pak njezine na hrvatski. Da sam od te suradnje doista imao koristi, pokazuje i činjenica što sam završni ispit položio bez poteškoća.

Imajući u vidu jezične i prijevodne vježbe na germanistici, svakako moram spomenuti iznimno glotodidaktičko iskustvo te izuzetan stručni i ljudski angažman lektorice Gertrude Postl-Božić, kod koje sam sve četiri godine studija bio na vježbama. Njezino znanje, povezano s velikom ljudskom toplinom, ostavilo je na mene golem dojam.

Te, 1989. godine izdavačka kuća »Mladinska knjiga« tražila je mlade prevoditelje za svoja izdanja. Javivši se na natječaj, dobio sam na prevođenje s njemačkoga znanstveno-popularnu knjigu što je objavljena 1990. pod naslovom »Vještice, vračevi i alkemičari«. Kratko vrijeme nakon toga preveo sam s njemačkoga i špijunski roman Heinza Konsalika »Operacija Dupin«, koji je tiskan 1991. godine.

1990. godine dobio sam stipendiju za ljetni tečaj njemačkoga jezika koji sam pohađao u rujnu iste godine na Sveučilištu u Mannheimu. Bio je to moj prvi dulji boravak u Njemačkoj, uz koji vežem najljepša sjećanja. Od različitih kolegija koje sam ondje slušao posebno su mi se svidjele njemačko-engleske i englesko-njemačke prijevodne vježbe. Osim toga, na razgledavanjima grada te izletima u okolicu Mannheima imao sam prigodu družiti se s ostalim sudionicima tečaja pri čemu sam stekao prijateljstva koja traju i danas.

Akademske godine 1990./91. bio sam apsolvent. Tu sam godinu proveo uglavnom pripremajući se za polaganje preostalih ispita te prevodeći Konsalikov roman. Našao sam se u jednoj novoj situaciji – odslušavši sva obvezna predavanja, tek sam s vremena na vrijeme odlazio na fakultet. Jednoga dana, došavši na fakultet, ugledao sam na oglasnoj ploči Odsjeka za kroatistiku obavijest o fakultativnom seminaru o kontrastivnom proučavanju slavenskih jezika i hrvatskih dijalekata. Kako u tom području nisam imao nikakvih znanja, a spremao sam se pisati diplomski rad o germanizmima u đurđevčekom govoru, odlučio sam se pohađati taj seminar. Na seminaru mi se posebno svidio zanos s kojim je voditeljica seminara dr. Zrinka Jelaska prenosila rezultate svojih istraživanja i nama,

studentima, davala naputke za samostalan istraživački rad. Također nas je potakla da svoje znanstvene spoznaje izložimo na godišnjem savjetovanju Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku. Tako sam, u svibnju 1991., održao svoj prvi stručni referat o germanizmima u đurđevečkom.⁷⁴ Otprilike u to vrijeme počeo sam se baviti mišlju da nakon diplomiranja upišem poslijediplomski studij lingvistike.

6. »Izbjeglica« u Njemačkoj

U ljeto 1991. politička se situacija u bivšoj Jugoslaviji sve više zaoštravala. Nakon neuspjeloga pokušaja da ponovno nađem kakav posao u turizmu, zajedno sam s ostalim sunarodnjacima pratio kako je političko stanje u zemlji postajalo sve napetije, eskaliravši napadima JNA na Sloveniju i protjerivanjima Hrvata iz područja u kojima su živjeli i hrvatski Srbi. U to se vrijeme u Hrvatskoj još nije bilo zaratilo, no sve je upućivalo na to da je izbijanje rata pitanje dana.

Bez ljetnoga posla i zbunjen političkim razvojem događaja, odlučio sam krajem srpnja otkupovati na neodređeno vrijeme rođacima u Njemačku. Imajući u vidu svoje poznavanje njemačkoga i engleskoga te radno iskustvo u turizmu, računao sam da ću se već nekako snaći. Sa sobom sam ponio indeks i natipkanu verziju diplomskoga rada. Namjeravao sam naći kakav posao i nastaviti studirati.

Moji rođaci u Frankfurtu, Marija i Josip Vranić, prijazno su me dočekali i ponudili mi smještaj i hranu u svom malenom stanu. Ubrzo po dolasku u Frankfurt posjetio sam Hrvatsku katoličku misiju u Kući Ante Antića, gdje mi je pomogao Ilija Drežnjak, ovjerivši mi prijevod ocjena s fakulteta te proširivši informaciju da student iz Hrvatske traži posao. U Misiji je, naime, bilo i nekoliko hrvatskih obitelji čija su djeca živjela u Hrvatskoj, no koji su, zbog loše političke situacije u domovini, svoju djecu u to vrijeme »povukli« za sobom u Njemačku. Tako sam dobio ponudu da za tu djecu, koja su najesen trebala krenuti u njemačku školu, vodim tečaj njemačkoga za početnike.

---

⁷⁴ Usp. Piškorec (1991).

U to vrijeme obratio sam se i Ispitnom povjerenstvu Sveučilišta u Frankfurtu s molbom da mi se priznaju ispiti položeni u Hrvatskoj i omogućiti nastavak studija. Inače, do svršetka studija u Zagrebu bila su mi preostala još četiri nepoložena ispita (tri iz engleske i jedan iz njemačke književnosti). Ispitno je povjerenstvo blagonaklono razmotrilo moju molbu, priznavši mi tri godine studija u Hrvatskoj, pa sam nakon položenoga ispita iz znanja njemačkoga jezika dobio potvrdu koja mi je omogućavala nastavak studija na frankfurtskome sveučilištu.

Nakon što sam kolovoz proboravio u Frankfurtu, početkom rujna preselio sam se u Mannheim gdje su mi prijatelji našli jeftin smještaj. No da bih namakao sredstva za život, morao sam ponovno naći kakav posao. U agenciji za posredovanje honorarnih poslova ponudili su mi da počnem raditi kao uredski pomoćnik u jednom uredu američke vojske u obližnjem Heidelbergu, gdje su tražili honorarne suradnike sa znanjem njemačkoga i engleskoga jezika. Poslom sam bio vrlo zadovoljan jer nije bio fizički naporan, a prakticirao sam njemački i engleski i uz to još ponešto i zaradio.

U rujnu se već bio razbuktao rat u Hrvatskoj – vijesti iz domovine bile su sve gore. Svaku večer prije spavanja slušao bih na Radio-Zagrebu obavijesti o zračnim napadima na Zagreb i druge hrvatske gradove. Iako sam s poslom u Heidelbergu, kako sam već naveo, bio vrlo zadovoljan, sve me više zabrinjavala situacija kod kuće.

U proljeće 1991. profesorica engleske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu Janja Ciglar-Žanić predložila mi je da početkom listopada sudjelujem na seminaru o australskoj književnosti i filmu u Klagenfurtu. S veseljem sam bio prihvatio njezin prijedlog jer u moje vrijeme studiranja u sklopu studija anglistike nije bilo nikakvih australističkih kolegija. Premda sam mogao zadržati posao u Heidelbergu i nastaviti studirati u Frankfurtu, ipak sam se – što zbog straha od neizvjesne budućnosti u tuđini, što zbog grižnje savjesti – početkom listopada odlučio vratiti kući.

7. Ponovno kod kuće

Kada sam se vratio u rodni Đurđevac, u tamošnjoj su mi Obrtničkoj školi ponudili radno mjesto nastavnika njemačkoga, koje sam bez puno

razmišljanja prihvatio. Gledajući iz današnje perspektive, pedagoško-didaktičko iskustvo⁷⁵ što sam ga tada stekao, uvelike mi je olakšalo kasniji ulazak u sveučilišnu nastavu. Kao nastavnik njemačkoga radio sam samo godinu dana, a onda se u jesen 1992. godine vratio u Zagreb s namjerom da završim studij. Danju bih učio za ispite, a navečer radio u redakciji Dnevnoga pregleda HINE kao prevodilac. Prevodilački je posao bio iznimno zanimljiv – prevodili su se članci i komentari iz inozemnoga tiska o političkoj situaciji u bivšoj Jugoslaviji.

8. Ponovno na fakultetu

Diplomirao sam u siječnju 1993. godine i odmah upisao poslijediplomski studij lingvistike na istome fakultetu. Studij je trajao 4 semestra i bitno se razlikovao od dodiplomskoga studija – ustroj i provedba studija nisu više bili nalik školskome, a posebna se pozornost posvećivala individualnom proučavanju propisane literature. Mjesečne sesije održavale su se vikendima, a studenti bi za svaku sesiju trebali pročitati određena jezikoslovna djela te sročiti njihov kritički prikaz – o sadržaju tih djela diskutiralo bi se na sesijama.

Početakom 1993. dr. Maja Bratanić sa Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu počela je raditi na jednome projektu Vijeća Europe. Radilo se o hrvatskome izdanju *Europskoga prosvjetnoga pojmovnika* (eng. *European Education Thesaurus*) za koji je tražila suradnike sa znanjem njemačkoga i engleskoga. Kako me je dr. Bratanić poznavala sa savjetovanjâ Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku i znala da sam diplomirao anglistiku i germanistiku te upisao poslijediplomski studij lingvistike, ponudila mi je mjesto tzv. mladoga istraživača (danas: znanstvenoga novaka), koje sam s oduševljenjem prihvatio. Moj se posao sastojao u pronalaženju hrvatskih ekvivalenata za više od dvije i pol tisuće pojmova Pojmovnika, otisnutih na devet jezika Europske unije.

---

⁷⁵ O primjeni kajkavsko-štokavske dvojezičnosti u nastavi njemačkoga jezika usp. 5. poglavlje.

Iako je zapravo bila riječ o prevođenju stručnih pojmova, projektna ekipa suočila se s činjenicom da se mnogi od tih pojmova nisu mogli bez poteškoća prevesti na hrvatski. Posao na projektu vrlo me ispunjavao jer nisam samo automatski prevodio, nego i istraživao u hrvatskoj pedagoškoj literaturi.⁷⁶

9. Stipendist u Beču

U to vrijeme natjecao sam se za dvosemestralnu istraživačku stipendiju Austrijske službe za razmjenu studenata, koju sam i dobio. Moj istraživački plan sastojao se u tome da što bolje upoznam austrijske dijalekte jer sam pretpostavljao da je znatan broj germanizama u đurđevečkom govoru nastao pod utjecajem austrijskoga njemačkoga s obzirom na činjenicu da se Đurđevac dugo vremena nalazio u Vojnoj krajini.

Tako sam u listopadu 1993. stigao u Beč. Da me je netko na početku mojega boravka upitao kako se osjećam, rekao bih mu da imam dojam kao da sam u nekoj skandinavskoj zemlji – bečki mi govor uopće nije zvučao njemački, nego kao kakav germanski jezik koji ne poznajem. U zimskome semestru na Institutu za germanistiku u Beču nije bio ponuđen gotovo niti jedan kolegij o austrijskom njemačkom. No zato se na Institutu za primijenjeno jezikoslovlje u Berggasse nudio čitav niz kolegija kojih nije bilo u kurikulu zagrebačke germanistike – tako sociolingvistika, konverzijska analiza, kognitivna semantika, jezik i politika itd. Stoga sam većinu vremena provodio na tom institutu. U ljetnome semestru 1994. Institut za germanistiku imao je u programu nekoliko dijalektoloških kolegija. Posebno mi je poučno bilo studijsko putovanje u mjesto Schlanders u Južnome Tirolu, gdje mi se pružila mogućnost da samostalno skupljam dijalektološke podatke. Od studijskoga boravka u Beču, gdje mi je profesorom domaćinom bio akademik Radoslav Katičić, a radnu sobu sa mnom strpljivo dijelio dr. Georg Holzer s Instituta za slavistiku, puno sam profitirao – ne samo u stručnome smislu, nego u prvome redu glede usavršavanja znanja njemačkoga jezika. Osim toga,

---

⁷⁶ Usp. Piškorec (1995).

slušao sam kolegije o gradišćansko-hrvatskome jeziku i kulturi⁷⁷ te upoznao bečke Gradišćanske Hrvate s kojima sam i danas u kontaktu.

10. Asistent na zagrebačkoj germanistici

U jesen 1994., nakon što sam se vratio u Zagreb, Odsjek za germanistiku raspisao je natječaj za radno mjesto mlađega asistenta. Javio sam se na natječaj i dobio pozitivan odgovor. Upravo u to vrijeme počeo je na Odsjeku međunarodni projekt pod nazivom »Austrijsko-hrvatske jezične veze« što ga je sponzoriralo austrijsko Ministarstvo za znanost i promet, a koji je s hrvatske strane vodila prof. dr. Zrinjka Glovacki-Bernardi. Moj je zadatak na projektu bio opis germanizama u đurđevačkom govoru,⁷⁸ što je ujedno bila i tema magistarskog rada koji sam obranio u srpnju 1996. godine. Nakon toga nastavio sam se baviti znanstvenim radom u sklopu projekta Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske »Njemačko-hrvatske jezične veze«, kojega je također voditeljica prof. Glovacki-Bernardi. U sklopu tog projekta proširio sam svoja istraživanja njemačkih posuđenica u đurđevačkom i na govore Virja, Molvi, Ferdinandovca, Kalinovca i Podravske Sesveta. Rezultate istraživanja objavio sam u disertaciji pod naslovom »Germanizmi u podravskom dijalektu«, koju sam obranio u listopadu 2001. godine. Svojim stručnim savjetima od velike mi je pomoći bio mentor prof. dr. Stanko Žepić, a pri odabiru istraživačkih punktova te stručnim primjedbama pomogao mi je dr. Mijo Lončarić. U istraživanju germanizama u podravskome od velike mi je koristi bila disertacija dr. Jele Maresić o morfologiji podravskih govora, bez koje bih imao velikih poteškoća u klasificiranju germanizama s obzirom na pripadnost pojedinim morfološkim kategorijama.

U akademskim godinama 1999./2000. te 2001./2002. vodio sam seminar za studente 4. godine germanistike o njemačko/austrijsko-hrvatskim kulturnim i jezičnim vezama u sklopu kojega mi se pružila

---

⁷⁷ Potaknut tim predavanjima te interesom za gradišćansko-hrvatsku problematiku analizirao sam tekstove o reformi manjinskoga školstva u Gradišću objavljene u *Hrvatskim novinama* (usp. Piškorec 1994).

⁷⁸ Usp. Piškorec (1997).

prigoda da ugostim predavače iz zemlje i inozemstva. Ti su gosti svojim prinosima, koji su se kretali od jezičnoautobiografskih do znanstvenoteorijskih, iz interdisciplinarne perspektive osvjetlili razne teme dodirnoga jezikoslovlja, a njihovi tekstovi objavljeni su 2004. kao 7. posebni broj godišnjaka »Zagreber Germanistische Beiträge« pod naslovom »Sprachkontakte und Reflexion«.

* * *

Otvoreno pismo upućeno Velimirovom članku »Od jezičnoga dodira do dodirnoga jezikoslovlja«

Obraćam se izravno tebi, Velimirov članče, jer mi se čini da svojom neobičnom žanrovskom strukturom i svojim neobičnim predmetom namećeš pitanja što ih nije formulirao Velimir. Ne, ti sâm namećeš ih iznad i ispod Velimirovih redaka!

Ponajprije, članče Velimirov, zanimljiva je tvoja hibridnost: distanciranim, objektivnim jezikom crtaš konture jednoga posve individualnog životnog iskustva. To se jezikoslovac osvrće na svoju prošlost, kloneći se svakog patosa i svakog sentimenta – kao da želi pomiriti instrumente svoje struke i predmet posve neuobičajen! Tako je nastao autobiografski kroki koji ne miriše toliko na memoarsku prozu koliko na iscrpan curriculum vitae, ili možda na protokol saslušanja s kakvoga »informativnog razgovora« pred jezikoslovnim istražnim povjerenstvom...

A pitanja koja namećeš brojna su i plodna.

Na koji način nepredvidljivi meandri osobne životne rijeke izravno i neizravno utječu na profil jednog znanstvenog polja? Imaju li skretničarske aktivnosti državnih institucija u tom pogledu doista veći utjecaj negoli slučajno-neslučajni skretničari na životnoj stazi pojedinca? (Tko bi se danas bavio germanizmima podravskoga dijalekta da nije bilo bakinih poslovice, djedovih *šarafštuka* i *gumilezunga*, jedne odlučne učiteljice, jednoga književnika, jednog esperantskog kluba, jedne lektorice, jedne kadrovske ´inspiracije?) Na koji način obiteljsko okruženje, školski programi, jezične politike... ulaze u pletivo osobne životne priče, koja će pak i sama utjecati na tuđa obiteljska okruženja, na školske programe, na jezičnu politiku? U kojoj mjeri skučenost znanstvene zajednice i

javnoga prostora jedne nevelike zemlje utječu na stupanj kritičnosti? (Pa i ti, Velimirov članče, optimizma i pozitivnih likova pun, kao da nosiš tragove spontane autocenzure!)

Na koncu: smije li jezikoslovni subjekt uopće apstrahirati od svoje (jezične) biografije? Ili je poštenije pružiti uvid u pretpostavke vlastite istraživačke prakse – pretpostavke koje htio-nehtio obilježavaju svaki istraživački korak – i tako pridonijeti demistifikaciji znanstva?

Dragi članče! Kad bi svaki znanstvenik proizveo tekst po uzoru na tebe, približili bismo se odgovoru na pitanja što ih otvaraš. Stoga ću se založiti da postaneš modelom obvezne samorefleksije svakog istraživača: nešto poput *autobiografske pristupnice*.

Srdačan pozdrav!

Tvoj

Svjetlan Lacko Vidulić